

مقدمه

در عصر

ما، کشورهای

در حال توسعه

جهان با دستیابی به

استقلال سیاسی در صدد

حذف و یا تخفیف نابرابری خود با

ممالک پیشرفته برآمده و با شناخت عوامل

بازماندن از قافله پیشرفت علمی، اقتصادی و

صنعتی، اصلاح این وضعیت را مدنظر قرار

داده‌اند.

اطلاعات موصوف نشان می‌دهد که

ممالک موصوف، تشکیل و توسعه

شرکت‌های تعاونی را وسیله‌ای موافق با

ساختار اجتماعی خود تشخیص داده و دلایل

قانع‌کننده‌ای یافته‌اند که کمک به رشد

نهضت تعاون:

اولاً، بهترین و در پاره‌ای موارد، تنها

انتخاب در دسترس آنها است.

ثانیاً، در مقایسه با دیگر روش‌های مورد

عمل، اقدامی سهل‌تر و منطقی‌تر است. موارد

زیر توصیف کوتاهی از این دلایل است:

بزرگترین و اساسی‌ترین مشکل کشورهای

در حال توسعه را کمبود منابع مالی لازم

برای تدارک امکانات و عوامل توسعه

اقتصادی تشکیل می‌دهد. مشکل مذکور از

زوایای مختلف در خور توجه می‌باشد.

در درجه اول ساختار اقتصادی این

ممالک به گونه‌ای است که روش‌های

نقشها و کارکردهای شرکتهای تعاونی

○ کریم میرزاخانی

تعاونی‌ها

را به عنوان

راه‌حل میانه و

مستطوب، در

معرض تصمیم‌گیری

قرار داده است.

با عنایت به موارد فوق، تشکیل

شرکت‌های تعاونی با مشارکت داوطلبانه

مردم و با اتکاء به اصول تعاون که شرایط

موافقی برای فعالیت آزادانه افراد در امور

اقتصادی فراهم می‌آورد، راه بسیار مناسبی

جهت مشکلات مزبور می‌باشد و می‌تواند با

سازمان‌دهی حساب شده به بسیج عمومی

سرمایه‌های مردمی منجر شود. شرکت‌های

تعاونی از خصوصیات برخوردارند که

می‌توانند عموم طبقات مردم را تحت پوشش

قرار داده و بدون در نظر گرفتن امکانات

مالی متفاوت آنها، شرایط یکسانی را برای

همه جهت مشارکت فعالانه در امور

مختلف اقتصادی ایجاد کنند و منافع حاصله

را نیز متناسب با نقشی که هر فرد در ایجاد

آن داشته است، تقسیم نمایند. این ویژگی،

مالکیت را در سطح وسیعی از طبقات مردم

گسترش داده و از به وجود آمدن هرگونه

انحصاری جلوگیری به عمل می‌آورد.

علاوه بر این، شیوه اداره مردمی تعاونی‌ها

و ارتباط نزدیک آنها با دستگاه‌های دولتی،

اجرای سیاست‌های اقتصادی دولت را به

بهترین نحو میسر می‌سازد و بدون تحمیل

نامناسب تولید به زحمت‌قادر به تأمین

نیازهای داخلی بوده و بنابراین مجال

پس‌انداز و تشکیل سرمایه اضافی برای بهبود

عوامل تولید و ازدیاد محصول فراهم نیست.

از طرف دیگر، عادت به پس‌انداز در

جامعه وجود نداشته و اهمیت این امر و به

کار گرفتن آن از طریق بانکها و مؤسسات

عمومی به درستی درک نشده است.

علاوه بر آن به علت کمبود تشکیلهای

اقتصادی مناسب نظیر شرکت‌های سهامی

عام و فقدان اعتماد عمومی نسبت به

سرمایه‌گذاری در این مؤسسات سازماندهی

سرمایه‌های پراکنده مردم مقدور نبوده و

امکانات اندک موجود، بلااستفاده باقی

می‌ماند.

مشکلات موصوف، سیاست

خصوصی‌سازی و واگذاری امور اقتصادی به

بخش‌های غیردولتی را در بسیاری از ممالک

از جمله کشور ما به طور جدی مطرح

ساخته و نگرانی از پیدایش قطب‌های

انحصاری در بخش خصوصی، گسترش

هرگونه هزینه‌ای به خزانه دولت، اهرم اقتصادی قابل اطمینانی را در دسترس قرار می‌دهد.

تعاونی‌ها با کاستن از وظایف اجرایی دولت، امکان صرفه‌جویی در بودجه عمومی و کاهش تعداد کارمندان و جلوگیری از دیوان سالاری غیرضرور را فراهم می‌آورند و در عین حال نقایص بخش خصوصی را برطرف می‌نمایند. مؤسسات بخش مزبور بنا بر ماهیت صرفاً اقتصادی خود، به فعالیت در زمینه‌هایی علاقمند هستند که سود مشخص را عاید سهامداران سازند. در تعاونی‌ها، مسائل اجتماعی و اقتصادی در کنار هم مطرح بوده و رعایت مصالح اجتماعی و ارائه خدمات مطلوب به مردم در اولویت قرار دارد. بر این اساس، در یک قرن اخیر جنبش تعاون پاسخگوی مشکلات اقتصادی بسیاری از کشورها بوده و حتی ممالک پیشرفته نیز علاوه بر آنکه در گذر از مراحل توسعه از آن به خوبی استفاده نموده‌اند، هنوز نیز در بعضی از زمینه‌های اقتصادی نظیر کشاورزی و مسکن، غالباً تعاون را انتخابی ارجح به شمار می‌آورند.

اما درباره اهمیت بخش تعاون باید گفت: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ضرورت تعاون و شکل‌گیری و سازمان‌یابی تعاونی‌ها را مطرح کرده و مورد بحث قرار داده است و بر تقویت نظام تعاونی‌های تولید و توزیع، به نحوی که تعادل بین فعالیت‌های بخش دولتی و خصوصی را با حفظ اصالتها و ارزشهای فرهنگ اسلامی در جامعه فراهم آورد و امکانات حرکت و رشد را مهیا سازد، تأکید نموده است.

در اصل چهل و سوم قانون اساسی که تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای

انسان مورد نظر است، یکی از ضوابط اقتصاد جمهوری اسلامی ایران، تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار ندارند ذکر گردیده و تعاونی‌ها به عنوان یکی از مهمترین راههای مشروع برای رسیدن به مقاصد یاد شده مورد تأکید قرار گرفته است.

فعالیت اقتصادی در شکل تعاونی از این رو مورد توجه خاص قرار دارد، که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروههای مشخصی منتهی می‌شود و نه دولت را به صورت یک کارفرمای بزرگ مطلق در می‌آورد.

در اصل چهل و چهارم قانون اساسی، بخش تعاونی به عنوان یکی از سه پایه اقتصاد جمهوری اسلامی ایران مطرح گردیده و نیز به لزوم برنامه‌ریزی منظم و صحیح در هریک از سه بخش دولتی، تعاونی، خصوصی، تأکید شده است. حتی قانون اساسی، دولت و کلیه سازمانهای وابسته را موظف کرده است که در اجرای طرحها و پروژه‌های خود در شرایط مساوی اولویت را به بخش تعاونی بدهند.

علیرغم توجه قانون اساسی به این بخش، در حال حاضر بخش تعاونی در اقتصاد کشور نتوانسته است جایگاه متناسب به خود را داشته باشد، در صورتی که می‌بایست یکی از پایه‌های اساسی اقتصاد ایران بخش تعاونی باشد.

علل عمده عدم توسعه بخش تعاونی کشور را می‌توان به شرح زیر عنوان نمود:

- الف - عدم قدرت خرید به علت کمبود سرمایه
- ب - کمبود اعتبار ریالی و ارزی برای

تعاونی‌ها

ج - عدم تخصیص زمین و خدمات زیربنایی به تعاونی‌ها

د - عدم حمایت دولت از بخش تعاون نسبت به سایر بخشها (دولتی - خصوصی)

ه - جذابیت مالی فعالیت‌های بخش خصوصی نسبت به بخش تعاون

و - عدم آموزش کافی اعضای تعاونی

ز - عدم تجربه کافی اعضای در رابطه با کاری که دارند

ح - مسدودیت ضعیف در بخش تعاون کشور

ط - عدم رقابت در بازار آزاد

با عنایت به مطالب فوق و با شناسایی مسائل و بررسی اهمیت بخش تعاون در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مقاله حاضر، به بررسی نقش و عملکرد تعاونی‌ها در جامعه می‌پردازد.

الف) تاریخچه پیدایش تعاونی‌ها

پیدایش تعاونی‌های رسمی در نیمه اول قرن نوزدهم، نتیجه مشکلات و بحرانهایی است که به دنبال انقلاب صنعتی در کشورهای در حال رشد اروپا به وجود آمده بود و در حقیقت عکس‌العمل و کوششی در جهت رفع یا تعدیل مشکلات فوق بوده است.

این شرکها به دنبال نظریاتی که متفکرین اجتماعی (عمدتاً گروهی که به عنوان اجتماعيون تعاون طلب و یا سوسیالیست‌های تخیلی شهرت یافتند) اظهار داشتند و تجربیات و اقدامات عملی که خود آنها یا پیروانشان برای تحقق طرحهای پیشنهادی خود و ایجاد جوامع مطلوب انجام دادند، به تدریج تشکیل شدند و توسعه یافتند.

اولین نوع این سازمانها، به صورت ابتدایی و خام به وجود آمدند و از بین رفتند

تعاونی‌ها با کاستن از وظایف اجرایی دولت، امکان صرفه‌جویی در بودجه عمومی و کاهش تعداد کارمندان و جلوگیری از دیوان سالاری غیر ضرور را فراهم می‌آورند و در عین حال نقایص بخش خصوصی را برطرف می‌نمایند. مؤسسات بخش مزبور بنا بر ماهیت صرفاً اقتصادی خود، به فعالیت در زمینه‌هایی علاقمند هستند که سود مشخصی را عاید سهامداران سازند. در تعاونی‌ها، مسائل اجتماعی و اقتصادی در کنار هم مطرح بوده و رعایت مصالح اجتماعی و ارائه خدمات مطلوب به مردم در اولویت قرار دارد.

و زمینه را برای ایجاد و گسترش تعاونی‌های حقیقی و پایدار هموار کردند. انگلستان که نظام شبکه توزیع آن وظیفه دار توزیع کالاهای موردنیاز جامعه بود، گرفتار مسائل و نابسامانیهای حاد و شدیدی منجمله گران‌فروشی، احتکار کالاهای، ارائه جنس نامرغوب بجای کالای مرغوب، وجود غش در معاملات (یعنی اختلاط کالای ارزان‌قیمت با کالای گران‌قیمت مثلاً مخلوط کردن آب با شیر) و غیره گردید. در نتیجه، این نظام فشار شدید و غیرقابل تحملی بر بخش وسیعی از مردم بخصوص توده کم درآمد و فقیر، بیکاران و کارگران تحمیل می‌کرد. لذا در این سرزمین برای رفع نابسامانی‌های شبکه توزیع یا تعدیل و کم کردن فشار آن، تعاونی‌های مصرف با الهام از نظرات و طرحهای رابرت اون و ویلیام کینگ انگلیسی توسط بیست و هشت نفر از کارگران بافنده در شهر راجدیل در سال ۱۸۴۴ ایجاد گردید و به تعاونی مصرف راجدیل و پایه‌گذاران آن به گروه "راجدیل" مشهور شدند و در سراسر دنیا شناخته شدند. همزمان با پیدایش شرکت‌های تعاونی مصرف در دو کشور انگلیس و آلمان، در روستاها و شهرها تعاونی‌های اعتبار پایه‌گذاری شدند که این تعاونی‌ها به نام بنیانگذاران آنها نامیده شدند و به نامهای "تعاونیهای اعتبار روستایی رایفایزن" و "تعاونیهای اعتبار شهری شولته ولیج" اشتها یافتند.

تعاونی‌های تولید در فرانسه تحت‌تأثیر نظریات شارل فوریه و بخصوص لویی بلان و فیلیپ بوشه صاحب‌نظران فرانسوی شکل گرفتند. البته بعضی تعاونیهای تولید به سادگی و آرامی تعاونیهای مصرف و اعتبار ایجاد نشدند. این نوع شرکت‌های تعاونی به تدریج با تغییر شکل و تحول ماهیت کارگاهها و کارخانه‌های کوچک غیرتعاونی (خصوصی) بر طبق برنامه از پیش تنظیم شده و داوطلبانه توسط صاحبان آنها و طی مراحلی به وجود آمدند. صاحبان این کارگاهها اکثراً از پیروان نظریات و طرح‌های فوریه، بلان، بوشه و دیگران بودند.

ب) نقش تعاونی‌ها در جامعه

تعاونی‌هایی که در صحنه اجتماعی و فعالیتهای اقتصادی ظاهر شدند، مسلماً نقش، وظیفه یا کارکرد خاصی را در جامعه عهده‌دار بودند، یعنی جهت هدف یا اهداف خاصی در جامعه ایجاد شدند. به هر حال ایجاد این سازمانها برای رسیدن به اهداف فوق، یا آگاهانه و با بینش دقیق قبلی صورت گرفته است و یا آنکه این آگاهی بطور روشن و صریح در ذهن ایجادکنندگان نبوده است و آنها در طول زمان و شاید در طی چند دهه شکل گرفته‌اند.

به هر تقدیر، نقش تعاونی‌ها در یک جامعه را نمی‌توان در یک قالب واحد قرار داد، بلکه باید در سه چارچوب مجزا به بررسی کارکرد آنها پرداخت و به این ترتیب، تصویر دقیق‌تری از مسأله بدست آورد.

در قالب نخست به عملکرد کلی شرکت‌های تعاونی می‌پردازیم. در این قسمت شرکت‌های تعاونی صرفنظر از انواع و اشکال مختلف خود (تولید، مصرف، اعتبار و اشکال دیگری که به تدریج به وجود آمدند، نظیر تعاونیهای مسکن، بازاریابی، تأمین نیازمندیهای صنفی و...) اثر و عملکرد اجتماعی و اقتصادی مشخص و واحدی دارند، به عبارت دیگر این عملکرد عام و کلی بوده و برای همه انواع تعاونی‌ها یکسان است. گرچه نحوه تحقق و شیوه اعمال این اثر ممکن است در مورد تعاونی‌های مصرف یا اعتبار، تولید یا بازاریابی و غیره متفاوت باشد، این عملکرد عام عبارت است از:

الف - ایجاد عدالت اجتماعی نسبی و توزیع بهتر و مناسب‌تر ثروت در جامعه. این اثر، هم از جنبه اجتماعی و هم از جنبه اقتصادی قابل بررسی است. یعنی باعث کاهش و جلوگیری از افزایش شکافهای عمیق و اختلافات شدید درآمد و ثروت بین اقشار مختلف جامعه (فقیر و غنی) می‌شود و به بیان دیگر از دو قطبی شدن جامعه و به وجود آمدن گرفتاریها و نابسامانی‌های گسترده اجتماعی جلوگیری می‌کند.

ب - تعاونی با صرفنظر از اشکال متفاوت آن، موجب نشر و گسترش ارزشهای جدید و قابلیتهای تازه و روحیه همکاری و تعاون در

اجتماع می‌شود. مردم می‌آموزند که مسائل و مشکلات خود را از راه همیاری با یکدیگر و اشتراک مساعی حل و رفع کنند. امکانات جزئی خود را (چه مالی و چه غیرمالی) به روی هم ریزند و در راه هدف مشترک و واحد مورد استفاده قرار دهند، می‌آموزند چطور در قالب یک سازمان مشخص و رسمی به نام تعاونی به فعالیت مشترک در جهت هدف مشترکی اقدام کنند، چگونه این سازمان را اداره و هدایت نمایند، چه کسانی را به عنوان صالح‌ترین افراد برای مدیریت آن برگزینند. چگونه ضمن مشارکت مستقیم در تصمیم‌گیری‌ها و حتی‌الامکان اجرای تصمیمات به کنترل و نظارت در تعاونی بپردازند. افراد چنین جامعه‌ای که این آموزشها را از طریق تعاونی خود اخذ نموده‌اند قطعاً خواهند توانست در امور جامعه بزرگی که در آن زندگی می‌کنند نیز مشارکت نمایند و قابلیت‌های عملی و تجربی برای انجام چنین امر خطیری را بدست آورند. به خاطر این جنبه از تأثیر تعاونی‌ها در اجتماع است که گفته می‌شود تعاونی‌ها در کنار جنبه اقتصادی دارای وجه اجتماعی نیز هستند. در حالیکه سازمانهای غیرتعاونی فقط به عنوان یک مؤسسه اقتصادی به منظور تحصیل سود و اکثراً نیز برای بدست آوردن حداکثر سود ممکن به فعالیت می‌پردازند.

لازم است اشاره شود که میزان قدرت تعاونی‌ها در اعمال چنین اثری در جامعه (توزیع عادلانه‌تر ثروت و دادن آموزش به افراد جامعه) بستگی مستقیم به رشد کمی (تعداد تعاونی‌ها، تعداد اعضا، میزان سرمایه و امکانات مالی، حجم عملیات و...) و همچنین خصوصیات کیفی تعاونی‌ها (منظور وجود خصصت و ماهیت تعاونی و تمایز دقیق آنها از سازمان‌های غیرتعاونی خصوصی یا دولتی) دارد. به بیان دیگر اگر در جامعه‌ای تعاونی‌ها گسترش کافی داشته باشند و عملیات نسبتاً وسیعی را در زمینه‌های تولید کشاورزی و صنعتی، توزیع، ساختمان‌سازی و سایر خدمات در اختیار داشته باشند و نیز ویژگی‌های یک شرکت تعاونی واقعی را دارا باشند، می‌توانند اثرات

تعاونی سرمایه و پول، در تعاونی‌ها انسان به اعتبار میزان پول و سرمایه‌هایی که نماینده و سخنگوی او است نقش بازی می‌کند. در نتیجه در تعاونی‌ها انسانها برابرند، در حالیکه در غیرتعاونی‌ها انسانها به خاطر اختلاف مقدار سرمایه‌شان نابرابر هستند، این تفاوتها در اختلاف اصول حاکم بر شرکتهای تعاونی و اصول سازمان‌های غیرتعاونی خود را نمایان می‌سازند. در تعاونی‌ها، افراد با هم کار می‌کنند، تضاد منافع بین آنها وجود ندارد، همدیگر را می‌شناسند و روابط مستقیم و متقابل با یکدیگر دارند و این امر باعث ایجاد روح جمعی در تعاونی‌ها می‌شود. به عبارت دیگر در تعاونی‌ها روح جمعی و روابط مستقیم و متقابل باعث افزایش کارایی و بهره‌وری می‌شود. در صورتی که در شرکتهای خصوصی به دلیل تضاد منافع بین کارفرما و کارگر روح جمعی ایجاد نمی‌شود و اگر هم کارآیی و بهره‌وری در حد بالایی باشد، احتمالاً به خاطر وجود عوامل دیگری همچون عوامل فرهنگی است.

بنابراین با در نظر گرفتن شرایط مساوی بین سه بخش دولتی، خصوصی و تعاونی، آن بخشی که از روح جمعی و روابط متقابل بالایی برخوردار باشد، می‌تواند در عرصه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی موفق شود، که این امر در بخش تعاون بیشتر از دو بخش دولتی و خصوصی به چشم می‌آید.

در قالب دوم بررسی عملکرد و تأثیر انواع مختلف تعاونی‌ها (مثل مصرف، اعتبار، تولید، بازاریابی و...) بصورت مستقل مدنظر می‌باشد. در این قالب مسلماً تأثیر تعاونی در حوزه مشخص فعالیت آن مورد توجه قرار خواهد گرفت و به عبارت دیگر مطالعه‌ای بخشی و یا خرد صورت می‌گیرد. به عنوان مثال تعاونی‌های مصرف به بهبود شبکه توزیع و رفع نقائص و نارسائیهای آن کمک می‌کنند. تعاونیهای مسکن، روند خانه‌دار شدن اقشار کم‌درآمد و فقیر جامعه را تسریع می‌نمایند. تعاونیهای تولید به علت ادغام کار و سرمایه (چون نیروی کار در تعاونی تولید تأمین کننده سرمایه نیز است) اشکالاتی را

مراجعه به اعداد و ارقام مربوط به تعداد تعاونی‌ها به تفکیک نوع فعالیت (در بخشهای صنعتی، کشاورزی و خدمات) تعداد اعضاء و میزان فعالیت آنها، بدان دست یافت. ولی ماهیت تعاونی و وجوه تمایز آن با سازمانها و شرکتهای غیرتعاونی که وجه غیرکمی و کیفی آنها است. چطور روشن می‌شود؟ این جنبه با تعیین نقش سرمایه و تسلط و تفوق آن و در مقابل آن نقش اعضاء و افراد انسانی در شرکت تعاونی و مقایسه آن با یک سازمان غیرتعاونی مشخص می‌گردد. توضیح اینکه در تعاونی‌ها انسانها نقش دارند و اعمال نظر می‌کنند و در غیر

مثبت عام و کلی فوق را در جامعه بجا بگذارند.

طبعاً می‌توان استنباط نمود که تعداد کمی تعاونی‌های واقعی با امکانات ناچیز و یا مؤسساتی که فقط نامی از تعاونی داشته باشند و در حقیقت، ماهیتاً یک شرکت غیرتعاونی باشند، هرچند به تعداد زیاد ایجاد شده باشند، نمی‌توانند اثر چندانی بر جامعه گذاشته و باعث دگرگونی آن شوند.

مسأله تعدد و کثرت تعاونی‌ها، روشن و واضح است. و مسأله‌ای کمی و عددی می‌باشد. در نتیجه به راحتی قابل سنجش و اندازه‌گیری است و به سهولت می‌توان با

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

که معمولاً در روابط صاحب نیروی کار (کارگر) و صاحب سرمایه (کارفرما) بوجود می‌آید از میان برمی‌دارد و انگیزه برای کار بهتر و بیشتر و حفظ و

استفاده بهتر از دستگاهها و مواد اولیه را در نیروی کار ایجاد می‌نماید و یا تعاونی‌های بازاریابی از طریق ایجاد ارتباط مستقیم بین تولیدکنندگان و مصرف‌کننده به حذف عوامل واسطه و زائد و انگل کمک می‌نماید، در نتیجه هم منافع تولیدکننده را از طریق دریافت قیمت بالاتر و هم منافع مصرف‌کننده را از راه پرداخت قیمت کمتر توسط او حفظ می‌نماید.

در قالب سوم از یک نقطه نظر دیگر، تعاونی‌ها در رابطه با نظام جامعه (منظور نظام اقتصادی، اجتماعی و سیاسی حاکم بر جامعه نیست بلکه به معنی سیستم و مجموعه‌ای است که از اجزاء کوچکتر و زیرمجموعه‌ها تشکیل شده است) و کارکردی که در این ارتباط دارند می‌توانند مورد توجه قرار گیرند.

ج) انواع تعاونی‌ها

تعاونی‌ها در رابطه با کل نظام هر جامعه و پاره نظام‌های آن جامعه ممکن است کارکردهای متفاوتی را عهده‌دار شوند. برحسب اینکه نظام کامل بوده و همه اجزاء را داشته باشد و یا به علت فرار گرفتن در موقعیت خاص (در حال تحول از شکلی به شکل دیگر و یا تغییراتی که آگاهانه در گوشه‌ای از آن صورت پذیرفته است) فاقد یکی از پاره‌های نظام باشد. وظیفه تعاونی‌ها متفاوت می‌گردد.

۱- تعاونی‌های بازاریابی:

در شرایطی که نظام یک جامعه کامل باشد، ممکن است نحوه فعالیت بعضی از اجزاء نظام (مثلاً شبکه توزیع، سیستم اعتباری و یا...) مطلوب و منطبق با انتظار اعضای آن جامعه نباشد و اشکالات و نقایصی در آن جزء وجود داشته باشد. در چنین شرایطی شرکت‌های تعاونی در کنار

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ضرورت تعاون و شکل‌گیری و سازمان‌یابی تعاونی‌ها را مطرح کرده و مورد بحث قرار داده است و بر تقویت نظام تعاونی‌های تولید و توزیع، به نحوی که تعادل بین فعالیتهای بخش دولتی و خصوصی را با حفظ اصالتها و ارزشهای فرهنگ اسلامی در جامعه فراهم آورد و امکانات حرکت و رشد را مهیا سازد، تأکید نموده است.

این پاره نظام بوجود می‌آیند، توسعه می‌یابند و به روش صحیح و دلخواه جامعه عمل می‌کنند و نیازهای آنرا در حوزه خاص فعالیت خود (توزیع کالا یا پرداخت اعتبار و...) به خوبی تأمین می‌نمایند. این تعاونی‌ها در صورتی که به اندازه کافی گسترش یابند و تقویت شوند، در رفع اشکالات و تصحیح عملکرد غلط و نادرست جزء مربوطه مؤثر واقع می‌شوند.

این نوع تعاونی‌ها چون به صورت عکس‌العمل و بازتابی در برابر کمبودها و نقائص موجود در جامعه به وجود می‌آیند تعاونی‌های بازاریابی می‌گویند. تعاونی بازاریابی در مرحله اقتصاد بازار (زمانی که تولیدکننده برای فروش تولید می‌کند و مصرف‌کننده نیز کالاها و خدمات موردنیاز خود را از بازار تهیه می‌کند) به وجود می‌آید و وظیفه‌اش رفع مشکلات و یا کاستن از شدت نقائص در بخشی از نظام جامعه است که مورد ایراد می‌باشد.

از نمونه تعاونی‌های بازاریابی می‌توان اولین تعاونی‌های مصرف راچیدیل در انگلستان و تعاونی‌های اعتبار روستایی رایسفایزن در آلمان و همچنین انواع تعاونی‌های مصرف شهری در ایران و بسیاری از کشورهای جهان سوم، بخصوص تعاونی‌های مصرف محلی در شهرهای بزرگ ایران یادآور شد.

۲- تعاونیهای تکمیلی: در مقابل، تعاونی تکمیلی، در وضعیتی پدیدار می‌گردد که نظام جامعه بطور کامل شکل نگرفته و تکمیل نشده است. فعالیتهای خدماتی در جامعه مورد نیاز است و به عبارت ساده‌تر کاری باید در جامعه صورت گیرد، ولی سازمان و نهادی که باید آنرا انجام دهند هنوز به وجود نیامده است، در نتیجه در نظام خلاء

و کمبودی احساس می‌شود. در این حالت اگر تعاونی به کمک نظام پشتیبان و نهاد و سازمان لازم را برای انجام کار یا فعالیت فوق به وجود آورد، وظیفه و نقش این تعاونی، نقش تکمیلی

است. یعنی نظام ناقصی را تکمیل کرده و خلالتی را پر کرده است، به همین دلیل این تعاونی را تعاونی تکمیلی می‌گوییم. مثلاً در جامعه‌ای که از مرحله اقتصاد بسته و خود مصرف به تدریج به اقتصاد بازار متحول می‌شود، تعاونی‌های مصرف را که برای توزیع کالاها و خدمات تشکیل می‌شوند، می‌توان به عنوان نمونه‌ای از تعاونیهای تکمیلی برشمرد.

منابع و مأخذ:

- ۱- مبانی بخش تعاون؛ دکتر حمید انصاری؛ انتشارات علوم اجتماعی و تعاون دانشگاه تهران
- ۲- مجله تعاون، دوره جدید، شماره ۴۸، شهریور ماه ۱۳۷۴
- ۳- مجله تعاون، دوره جدید، شماره ۳۹، آذرماه ۱۳۷۳
- ۴- مجله تعاون، دوره جدید، شماره ۳۲، اردیبهشت ماه ۱۳۷۳
- ۵- روزنامه سلام، قانون اساسی و اقتصاد ایران، سال هشتم، شماره ۲۰۷۲، دهم مرداد ماه ۱۳۷۷
- ۶- قانون بخش تعاونی اقتصاد جمهوری اسلامی ایران.

پی‌نوشت‌ها:

۱- گروه اجناسعیون تعاون طلب با سوبالیست‌های نخلی در اواخر قرن هجدهم و قرن نوزدهم نظرات خود را عنوان نمودند. شارل فوریه، لویی بلان، رابرت اون از متفکرین معروف این گروه می‌باشند. سوبالیست‌های نخلی، در گسترش و تعین افکار و اصول تعاونی و توجه دادن مردم به همکاری نقش ارزنده و مؤثری داشتند که عمده نظریات این گروه به شرح زیر می‌باشد:

الف) تأکید بر همکاری و تعاون، ب) مساوات‌طلبی، ج) مخالفت با مالکیت خصوصی، د) قبول و تأیید انقلاب صنعتی، ه) ایجاد تحول بنیانی در جامعه، و) انتخاب راههای مسالمت‌آمیز برای تحول اجتماعی